

Words *around the* Spine

Revised Version

อภินันท์ ชาวสวนทุเรียนฉบับปรับปรุง

การอนุรักษ์ทรัพยากรพันธุกรรมทุเรียนและภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวสวนทุเรียนในประเทศไทย
เพื่อการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน ตามแนวทางของโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี: กรณีศึกษา จ. นนทบุรี จันทบุรี และชุมพร
ภาควิชาพฤกษศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล



Conservation of Durian Genetic Resources and Local Wisdoms of Durian Gardeners
in Thailand for Sustainable Utilizations based on Guideline of
Plant Genetic Conservation Project under the Royal Initiatives of
Her Royal Highness Princess Maha Chakri Sirindhorn:
Study Case in Nonthaburi, Chanthaburi and Chumphon
Department of Plant Science, Faculty of Science, Mahidol University, Thailand

อภิธานศัพท์ชาวสวนทุเรียนฉบับปรับปรุง

Words around the Spines

Revised Version

ภาคผนวก 2

การอนุรักษ์ทรัพยากรพันธุกรรมทุเรียนและภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวสวนทุเรียนในประเทศไทย
เพื่อการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน ตามแนวทางของโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี: กรณีศึกษา จ. นนทบุรี จันทบุรี และชุมพร
ภาควิชาพฤกษศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

Appedix 2

Conservation of Durian Genetic Resources and Local Wisdoms of Durian Gardeners in
Thailand for Sustainable Utilizations based on Guideline of
Plant Genetic Conservation Project under the Royal Initiatives of
Her Royal Highness Princess Maha Chakri Sirindhorn:
Study Case in Nonthaburi, Chanthaburi and Chumphon
Department of Plant Science, Faculty of Science, Mahidol University, Thailand

อภิธานศัพท์ชาวสวนทุเรียนฉบับปรับปรุง

โครงการวิจัย	การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรพันธุกรรมและสิ่งแวดล้อมของชาวสวนทุเรียนในประเทศไทยเพื่อการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน: กรณีศึกษา จ. นนทบุรี จันทบุรี และชุมพร		
แผนงานวิจัย	การอนุรักษ์ทรัพยากรพันธุกรรมทุเรียนและภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวสวนทุเรียนในประเทศไทยเพื่อการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน ตามแนวทางของโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี: กรณีศึกษา จ. นนทบุรี จันทบุรี และชุมพร		
บรรณาธิการ	ศศิวิมล แสงวงผล วิชาวัต สงนวล อุษณีย์ พิขกรรม และปิณดา ไตรเพ็ญ ภาควิชาพฤกษศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล		
จัดพิมพ์โดย	สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ		
พิมพ์ครั้งที่ 1	29 ธันวาคม พ.ศ. 2557		
พิมพ์ครั้งที่ 2	6 สิงหาคม พ.ศ. 2558		
Editors	Sasivimon Swangpol, Witsuwat Songnuan, Aussanee Pichakum and Paweena Traiperm Department of Plant Science, Faculty of Science, Mahidol University		
Printed by	National Research Council of Thailand		
1 st edition	29 December 2014		
2 nd edition	6 August 2015		
ภาพถ่ายโดย	วิชาวัต สงนวล	ชไมพร พรหมจรรย์	
	ศศิวิมล แสงวงผล	วันวิสาข์ หิรัญวงศ์	
	ธีรณรงค์ สกุลศรี	พิรดา สุมานนท์	
ผู้ประสานงาน	ชมรมอนุรักษ์ทุเรียนนนท์	อดิสรณ์ ฉิมน้อย	
	องค์การบริหารส่วนตำบลบางสีทอง	เยาวนิตติ ดิถีเพ็ง	
	องค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี	วิมลศรี รุจิระกิตติกุล	
	ศูนย์วิจัยพืชสวนจันทบุรี	เทิดพงศ์ สุทธิอาภาพงศ์	
ผู้ให้ข้อมูล	จรรยา ทับเล็ก	สมบุญณ์ แผ้วสกุล	
	เฉลิม พึ่งสาระ	สมประสงค์ เปลี่ยนเป้า	
	เฉลียว เล็กประพันธ์	จ.ส.อ. สมพงษ์ สกุลดิษฐ์	
	เข้า ดาซลับ	สุนิพล พรกัน	
	ทรวง เกตุกราย	สุนน นาคุสุข	
	เทพรส แก้วศรีเจริญ	ไสว ทศนียะเวช	
	เทิดพงษ์ ทศนียะเวช	อดิสรณ์ ฉิมน้อย	
	ประมวล ฉ่ำเอี่ยม	อภิรักษ์ น้ำทับทิม	
	ลมัย คุ่มวัน	อุดม ศรีประไพ	
	ลำจวน แจ่มแจ้	Smile FARM Group	
	มนตรี แยมทรัพย์	ชาวสวนทุเรียน จ. นนทบุรี	
	เอนก ใจอารีย์	ชาวสวนทุเรียน จ. ชุมพร	
ผู้ช่วยวิจัย	เอมอร รุ่งแจ้งสุวรรณ	กมลมนัส วัฒนา	
	อุมาพร ศิริวัฒนกุล		

คำนำในการพิมพ์ “อภิธานศัพท์ชาวสวนทุเรียนแห่งนนทบุรี”

ทุเรียนเป็นพืชพื้นเมืองของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กระจายพันธุ์ตั้งแต่เกาะบอร์เนียว เกาะสุมาตรา และคาบสมุทรมลายูของประเทศไทย ซึ่งมีหลักฐานจากบันทึกที่ตีพิมพ์เมื่อปี พ.ศ. 2336 ของราชทูตชาวฝรั่งเศส ซีมอน เดอ ลา ลูแบร์ (Simon de la Loubère) บอกเล่าว่ามีการปลูก “ตูเรียน” (tourion) แพร่หลายในเมืองไทยมาตั้งแต่สมัยอยุธยา และเชื่อกันว่าหนึ่งในแหล่งปลูกทุเรียนสำคัญ คือพื้นที่กรุงเทพมหานครและจังหวัดนนทบุรีซึ่งเป็นชุมชนเก่าแก่ที่มีอายุมากกว่า 400 ปี เป็นสวนผลไม้ตลอดริมแม่น้ำเจ้าพระยา ตั้งแต่ “บางกอก” ไปจนถึงบ้านตลาดขวัญ (Talacoun)

ชาวสวนผลไม้ของจังหวัดนนทบุรี สังสมและสืบทอดภูมิปัญญาการจัดการสวนมาจากบรรพบุรุษ และถือครองมรดกทรัพยากรพันธุกรรมพันธุ์ไม้ผลที่ประเมินค่าไม่ได้ไว้ในชนดสวนที่นับวันจะถูกรกล้ำจากชุมชนเมือง สิ่งแวดล้อมแบบใหม่ได้ชักนำคนรุ่นลูกหลานให้ห่างไกลจากวิถีชีวิตชาวสวน ซ้ำยังต้องเผชิญกับการสูญเสียอย่างใหญ่หลวงเมื่อเกิดมหาอุทกภัยเมื่อปลายปี พ.ศ. 2554 ที่ผ่านมา อย่างไรก็ตาม ยังมีชาวสวนผลไม้ซึ่งเป็นคนดั้งเดิมของจังหวัดนนทบุรีอีกหลายท่าน ที่ตั้งปณิธานในการพลิกฟื้นสวนผลไม้ สืบทอดภูมิปัญญาชาวสวน และอนุรักษ์พืชท้องถิ่นไว้บนผืนดินอันอุดมของท้องถิ่น

คณะผู้วิจัยจากภาควิชาพฤกษศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ประจำปีงบประมาณ 2554 ในโครงการ “การประเมินและอนุรักษ์ทรัพยากรพันธุกรรมทุเรียน (*Durio zibethinus* L.) ในจังหวัดนนทบุรี” ภายใต้แผนงานวิจัย “การอนุรักษ์ทรัพยากรพันธุกรรมทุเรียนและภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวสวนทุเรียนในประเทศไทย ตามแนวทางของโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี : กรณีสืบศึกษาจังหวัดนนทบุรี” ได้ดำเนินการรวบรวมข้อมูลพันธุ์ทุเรียนในจังหวัดนนทบุรีเมื่อไม่นานก่อนเกิดอุทกภัย แต่ระหว่างการสัมภาษณ์ชาวสวนหลายท่าน ได้เกิดสะดุดใจกับศัพท์ชาวสวนที่แม้จะใช้ชีวิตอยู่ห่างจากใจกลางเมืองหลวงไปไม่ถึง 30 กิโลเมตร แต่มีคำจำเพาะมากมายที่ใช้สื่อสารเจาะจงในแวดวงการทำสวน แต่ละคำเชื่อมโยงกับวิถีชีวิต มุมมอง พืชและสัตว์ในท้องถิ่น สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมที่มี “รากเหง้า” อันแข็งแกร่ง ด้วยความร่วมมืออย่างดียิ่งจากหน่วยงานการปกครองส่วนท้องถิ่น และชาวสวนในจังหวัดนนทบุรีหลายท่านที่กรุณาให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ คณะผู้วิจัยจึงได้ใช้ระยะเวลาอันสั้นที่เหลืออยู่ของโครงการฯ ในการรวบรวมคำและความหมาย จัดทำเป็น “อภิธานศัพท์ชาวสวนทุเรียนแห่งนนทบุรี” เล่มนี้ขึ้น โดยหวังว่าจะเป็นจุดเริ่มต้นในการกระตุ้นให้ชาวสวน ลูกหลานและเยาวชนของนนทบุรี รวมทั้งผู้สนใจ ได้ช่วยกันให้ความคิดเห็น ตรวจสอบ แก้ไขเพิ่มเติม เพื่อให้ภูมิปัญญาภาษาชาวสวนที่มีเอกลักษณ์พิเศษนี้ ได้ดำรงคงอยู่และวิวัฒน์พัฒนา พร้อมกับการฟื้นฟูสวนทุเรียนให้กลับมามีชีวิตชีวาเทียบเทียมกับในอดีต และรุ่งโรจน์อย่างยั่งยืนสืบไป

คณะผู้วิจัย

พฤษภาคม 2555

หมายเหตุ อักษรย่อ ก. = คำกริยา; น. = คำนาม; ว. = คำวิเศษณ์

คำนำในการพิมพ์ “อภิธานศัพท์ชาวสวนทุเรียนฉบับปรับปรุง”

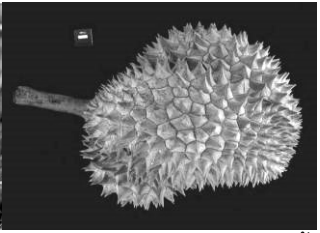
คณะผู้วิจัยจากภาควิชาพฤกษศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ประจำปีงบประมาณ 2556 ต่อเนื่องจากแผนการวิจัยที่ได้สำรวจพันธุ์ทุเรียนและภูมิปัญญาชาวสวนทุเรียนแห่งนนทบุรีในปีงบประมาณ 2554 โดยในแผนงานวิจัย “การอนุรักษ์ทรัพยากรพันธุกรรมทุเรียนและภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวสวนทุเรียนในประเทศไทยเพื่อการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนตามแนวทางของโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี” นี้ ได้ขยายพื้นที่การสำรวจครอบคลุม 3 จังหวัด คือ นนทบุรี จันทบุรี และชุมพร ซึ่งเป็นแหล่งปลูกทุเรียนที่สำคัญที่สุดของประเทศไทย ผลจากการพูดคุยกับชาวสวนใน 3 จังหวัด พบว่าด้วยความแตกต่างของพันธุ์ทุเรียนในท้องถิ่น รวมทั้งสภาพแวดล้อม ทำให้วิธีการปลูกทุเรียนและวัฒนธรรมการดูแลรักษาสวนใน 3 จังหวัดมีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน ชาวสวนในจังหวัดนนทบุรี ซึ่งมีสวนอยู่ในที่ลุ่มริมแม่น้ำ จำเป็นต้องมีวิธีจัดการน้ำ และปลูกทุเรียนบนดินตะกอนอ่อนนุ่มอย่างถูกวิธี พื้นที่สวนที่มีจำกัดและพันธุ์ทุเรียนคุณภาพดีหลากหลาย ทำให้ชาวสวนนนทบุรีพิถีพิถันกับการดูแลต้นทุเรียนทุกต้นอย่างเฉพาะเจาะจง เก็บทุเรียนทุกผลด้วยความระมัดระวัง ซึ่งแตกต่างจากชาวสวนจังหวัดจันทบุรีซึ่งปลูกทุเรียนเพื่อการค้าบนที่ราบดินร่วนปนทราย เก็บเกี่ยวผลคราวละจำนวนมาก และมีกำหนดการดูแลต้นทุเรียนที่แน่ชัดในรอบปี และแตกต่างจากชาวสวนจังหวัดชุมพร ซึ่งมีทั้งพื้นที่ปลูกพันธุ์การค้าคล้ายพื้นที่ในจังหวัดจันทบุรี และที่ปล่อยต้นทุเรียนที่ขึ้นตามธรรมชาติไว้แบบ “สวนสมรม” มีพรรณไม้ผล และสมุนไพรนานาชนิดขึ้นปะปนกัน ต้นทุเรียนสูงใหญ่เกินกว่าที่จะเก็บเกี่ยว แต่จะรอให้ผลร่วงหล่นลงมาเอง ดังนั้นเมื่อเปรียบเทียบทั้ง 3 จังหวัดนี้ ชาวสวนบุรีรัมย์มีค่าเรียกเครื่องมือเครื่องใช้ หรือรายละเอียดของลักษณะประจำพันธุ์มากกว่าชาวสวนในจังหวัดอื่นอย่างเห็นได้ชัด แต่ชาวชุมพรและผู้คนในภาคใต้จะมีชื่อเรียกทุเรียนชนิดป่าในภาษาถิ่นด้วย คณะผู้วิจัยเชื่อว่าหากได้มีการสำรวจและสัมภาษณ์ชาวสวนทุเรียนในจังหวัดอื่นๆ ก็น่าจะได้รับรู้และเข้าใจวิถีชีวิตที่แตกต่างกันในสวนทุเรียนแต่ละท้องถิ่นได้ดียิ่งขึ้น

ในหนังสือ “อภิธานศัพท์ชาวสวนทุเรียนฉบับปรับปรุง” เล่มนี้ คณะผู้วิจัยได้รวบรวมคำศัพท์จากชาวสวนทุเรียนเพิ่มเติมจากเล่มที่แล้วอีกราว 100 คำ รวมประมาณ 300 คำ โดยได้รับความรู้เพิ่มเติมที่น่าสนใจจากชาวสวนอาวุโส และชาวสวนรุ่นใหม่หลายท่านที่สืบทอดภูมิปัญญาของรุ่นพ่อแม่สืบเนื่องมา นับว่าเป็นการเปิดมุมมองของพวกเราให้กว้างไกลออกไป และหวังว่าลูกหลานชาวสวน รวมทั้งคนไทย จะร่วมกันภาคภูมิใจในองค์ความรู้ที่ซ่อนอยู่ในคำศัพท์ที่มีเอกลักษณ์ของชาวสวนทุเรียนสืบไป

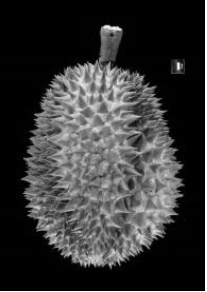
คณะผู้วิจัย
ธันวาคม 2557

ก

กตใบ	ก. การใช้สารควบคุมการเจริญเติบโต เพื่อลดการแตกใบอ่อน แต่ให้ตาเจริญเป็นดอกแทน
ก้นหอย	ว. ส่วนปลายที่มีลักษณะแหลม (acute) เช่น ปลายผลทุเรียนพันธุ์หมอนทอง ตูดเป็นก้นหอย หรือ เป็นจะงอย หรือ ตูดปิ่น ก็เรียก.
ก้นกอด	ว. ส่วนปลายที่คอดเข้า ปลายมน (obtuse) เช่น ผลก้านยาว หัวโต ก้นกอด
กบ	น. ชื่อเรียกกลุ่มพันธุ์ทุเรียนที่มีรูปร่างลักษณะคล้ายกบ คือมักมีเปลือกสีเขียวเข้ม ผลมักมีพุนด้านเดียว อีกด้านแบน ปลายผลมน ตัด หรือบ่มคล้ายก้นกบ (ภาพหน้าถัดไป)
กระดุม	น. ชื่อเรียกกลุ่มพันธุ์ทุเรียนที่มีผลกลม ร่องพู่ลึก หนามเล็ก สั้น ถี หรือ ใช้เรียกระยะหนึ่งของตาดอก ดู <i>ลูกกระดุม</i>
กระดุก (กลางใบ)	น. เส้นกลางใบ (mid rib) ด้านล่างใบ (leaf underside or abaxial) ซึ่งมองเห็นได้ชัด เช่น ใบทุเรียนพันธุ์ชะนีมีกระดุก ออกสีเขียว
กระเปาะ	น. ดู <i>โคก</i> .
กระโปก	น. ส่วนหนึ่งของอวัยวะสืบพันธุ์ภายนอกของชายหรือสัตว์เพศผู้. ชาวสวนใช้เรียกส่วนที่ป็นนูนบนขั้วของผลทุเรียนที่แก่จัดพร้อมตัด ในทุเรียนพันธุ์ <i>ก้านยาว</i> มีกระโปกอยู่สูงจากขั้วประมาณ 1 องคุลี
กระโปรง	น. ใบตองแห้ง ตัดกว้างราว 15 ซม. 2 ชั้น ประกบด้านใต้ใบเข้าหากัน หุ้มเหนือผลกระท้อน เอาไม้กลัดกลัดทำเป็นกรวย แล้วเอาดอกมัดปลาย เพื่อห่อผลกระท้อนป้องกันกระรอกแทะทำลาย และป้องกันแดด-ฝน
กะเทย	น. ชื่อเรียกกลุ่มพันธุ์ทุเรียนที่มีก้านเมล็ดลีบ มีหลายพันธุ์ เช่น กะเทยเนื้อขาว กะเทยเนื้อเหลือง
กะเทย	ว. ลักษณะเนื้อผลที่ค่อนข้างแข็ง เมล็ดลีบ เพาะไม่ขึ้น เช่น ทุเรียนพันธุ์นี้มักให้ผลกะเทย
การะเกด	น. <i>Pandanus tectorius</i> Blume ไม้พุ่มเพศผู้ในสกุลและวงศ์เตย ใบแคบยาว ดอกสีเหลือง มีกลิ่นหอม ใช้เรียกชื่อพันธุ์ทุเรียนซึ่งเนื้อผลมีสีการะเกดคือสีเหลืองอ่อนคล้ายสีดอกการะเกด (ภาพหน้าถัดไป)
ก้านยาว	น. ชื่อเรียกกลุ่มพันธุ์ทุเรียน ที่มีขั้ว (ก้านผล) ยาวกว่าทุเรียนกลุ่มพันธุ์อื่น คือ ยาวประมาณ 0.5-1 เท่าของความยาวผล



(ซ้าย) กบนา (ขวา) ผลทุเรียนพันธุ์กบขายน้ำ



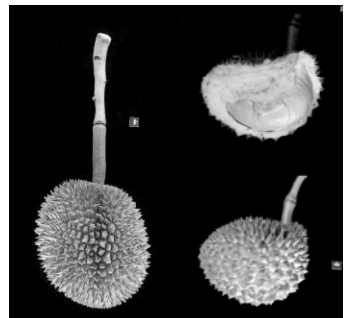
(ซ้าย) ช่อดอกการะเกด
(ขวา) สีมิวผลแบบสีกำป่วน
(พันธุ์กำป่วนเดิม)

- | | | |
|-------------|----|--|
| กระโดง | น. | กิ่งไม้ที่แตกออกตรงดิ่งขึ้นไปจากกิ่งใหญ่ เรียก กิ่งกระโดง (water sprout); ลำต้นขนาดเล็กที่เชื่อมกับลำต้นขนาดใหญ่ เพื่อชักน้ำเข้าสวน เรียก ลำกระโดง หรือลำประโดง |
| กิ่งกระโดง | น. | ดู กระโดง. |
| กิ่งน้ำค้าง | น. | (crossing branch) กิ่งเล็ก ๆ ที่งอกออกมาจากบริเวณกลางๆ ของกิ่งหลัก เป็นกิ่งที่ต้องตัดออก เพราะจะไม่ให้ผลผลิต |
| กิ่งตาย | น. | กิ่งที่แห้งเหี่ยวและตาย มักเกิดเนื่องจากติดผลบนกิ่งนั้น ๆ มากเกินไป |
| กำป่วน | น. | ชื่อเรียกกลุ่มพันธุ์ทุเรียน ที่มีเปลือกสีสนิมคล้ายสีกำป่วน หรือหีบเหล็ก |
| เกสรหนาม | น. | ปลายหนาม (spine apex) เช่น ผลทุเรียนพันธุ์กบตาขามีเกสรหนามแหลมคมกว่ากลุ่มพันธุ์กระดุม. |
| แกน | ว. | แข็ง ใช้เรียกผลทุเรียนที่มีเนื้อแข็งเป็นไต อาจมีรสขมด้วย. ทุเรียนเป็นแกนเกิดจากการที่ต้นทุเรียนผ่านช่วงแล้ง ขาดน้ำ ภายนอกผลมีอาการเต่าเผา. |
| แกน (ผล) | น. | ส่วนกลางของผล (fruit axis) มีลักษณะเป็นแท่งแข็ง |
| โกรก | ก. | ค่อย ๆ ปล่อยลงมา เช่น เมื่อตัดผลทุเรียน ชัดปมเชือกที่ขั้ว แล้วโกรกลงมา |
| เกาะหมวก | ก. | ภายหลังจากดอกบานเรียบร้อยแล้วกลีบดอก เกสรตัวผู้ และกลีบเลี้ยง (หม้อตาล) จะร่วงลงดินเหลือเพียงเกสรตัวเมียเจริญเป็นผลต่อไป แต่บางดอกอาจมีหม้อตาลค้างอยู่ หากปล่อยไว้จะรัดลูกทุเรียน และเป็นที่หลบซ่อนของเพลี้ยไฟและหนอน ดังนั้นควรแกะหมวกหรือหม้อตาลออกหลังจากดอกบาน ซึ่งถ้ายังไม่แห้งสามารถเขย่าให้ร่วงได้ แต่ถ้าปล่อยไว้แห้งต้องใช้มือแกะออก |

บ

ชนิด	น. มาตรวัดพื้นที่สวน มีขนาดไม่แน่นอนตั้งแต่ไม่น้อยกว่า 1 ไร่ถึงเป็นสิบไร่ ขุดเป็นร่องสวนแล้ว และมีขางล้อม ใช้เรียกร่องสวนที่ปลูกพืชชนิดหนึ่งๆ หรือเป็นของเจ้าของคนเดียว เมื่อแบ่งพื้นที่ออกให้ทายาท ก็แบ่งด้วยขางหรือด้วยร่องสวน
ขนาด	น. อุปกรณ์ตักน้ำ มีด้าม คล้ายช้อน แผ่นแบน มี 2 ชนิดคือ ขนาดรดน้ำและขนาดลอก
ขนาดจีบ	น. อุปกรณ์ตักน้ำ ดู ขนาดรดน้ำ
ขนาดตัก	น. อุปกรณ์ตักน้ำ ดู ขนาดรดน้ำ
ขนาดรดน้ำ	น. อุปกรณ์ตักน้ำ มีด้าม คล้ายช้อน แผ่นแบน มีก้นลึกกว่าขนาดลอกแต่ตื้นกว่าแครง
ขนาดลอก	น. อุปกรณ์ตักน้ำ มีด้าม คล้ายช้อน แผ่นแบน ก้นตื้นกว่าขนาดรดน้ำ ใช้สำหรับตักเลนเพื่อขุดลอกร่องสวน
ขาง	น. สันดินกั้นชนิดในแนวขวางร่องสวน มักไม่ติดต่อกับร่องสวน แต่มีสะพานหรือไม้พาดเป็นสะพานให้เดินข้ามไปถึงได้
ขางตะวัน	ว. แนวเหนือใต้ เช่น ควรทำร่องสวนในแนวขางตะวัน เพื่อให้ทุกร่องได้รับแสงแดดเท่า ๆ กัน ต้นไม้ในแต่ละร่องไม่บังเงากัน
ขั้ว	น. ก้านผล (pedicel) เช่น ผลทุเรียนที่แก่จัดพร้อมตัดได้ มักมีขั้วดำ
ขั้วดำ	น. ก้านผลที่มีสีน้ำตาลคล้ำขึ้น แสดงว่าผลทุเรียนแก่จัด พร้อมตัดได้
ขั้วโด้	น. ก้านผลที่ชี้ตรงขึ้นไปจากแกนผล ซึ่งไม่พบในทุเรียนกลุ่มพันธุ์กบแท้ๆ
ขั้วเบี้ยว	น. ก้านผลที่เอียงหรืออาจถึงตั้งฉากจากแกนผล เป็นลักษณะเด่นที่พบในทุเรียนกลุ่มพันธุ์กบแท้ๆ เช่น กบสาวน้อย ทำให้เห็นรูปทรงผลเป็นแปด.

(ซ้าย) ขั้วโด้ แบบทุเรียนพันธุ์ก้านยาว
(ขวา) ขั้วเบี้ยว แบบทุเรียนพันธุ์กบสาวน้อย



ข้อหัวหนาม	น. ฐานหนาม (spine base) เช่น กลุ่มพันธุ์กบมีข้อหัวหนามใหญ่
ข้อคีม	ว. ร่องน้ำที่เป็นข้อคีม คือเป็นทางตัน เมื่อปล่อยน้ำเข้ามาในร่องจะทำให้เกิดน้ำ เคียว.
ข้อกลาก	น. ลักษณะผิวเป็นขุยคล้ายผิวคนที่ เป็นโรคผิวหนัง เช่น ข้อทุเรียนพันธุ์ก้านยาว ที่แก่พร้อมตัด ดู เรียวจากปลิงลงมา ไม่เป็นปม มีสีหมอกจืด และมีรอย คล้ายข้อกลากเป็นเงาๆ.
ข้อร่อง	น. ดินเลนในท้องร่อง เป็นปุ๋ยอย่างดีสำหรับต้นทุเรียน เช่น ตักข้อร่องสองแครง ราดโคนต้นทุเรียน. ข้อเลน, ข้อลอก ก็เรียก.
ข้อลอก	น. ดู ข้อร่อง.
ข้อเลน	น. ดู ข้อร่อง.
ข้อแพรว	ก. การเกิดไข (wax) สีขาวบางๆ บนผลทุเรียนบางพันธุ์ โดยเฉพาะตามร่อง หนาม เมื่อผลเจริญเต็มที่พร้อมตัดได้ เรียกว่าข้อแพรว หรือข้อแพรว.
ข้อสีกัด	ก. ขุดดินเป็นร่องรอบโคนต้นทุเรียน ห่างจากโคนต้นประมาณ 1.5 เมตร ป้องกันรากทองหลางแผ่เข้ามาบริเวณ
ข้อ	น. ภาชนะสาน มีรูปและขนาดต่างๆ ชาวสวนใช้รวบรวมผลไม้ที่เก็บได้
ข้อมกลัด	น. ดู หางแย้.
ข้อยวง	น. หนามขนาดเล็กที่แซมอยู่ระหว่างหนามขนาดใหญ่ มักพบบนผลทุเรียนพันธุ์ หมอนทอง
ข้อแขง	น. ยอด หรือกิ่ง เช่น การเกลาข้อแขงหมดต้นทุครั้ง ที่ต้นทุเรียนลัดใบอ่อน จะ ทำให้ต้นโตโปร่ง ทุเรียนพร้อมลัดแขงใหม่ทุกเมื่อที่ต้นลัดใบใหม่ ขณะที่เรา แต่งแขงเฉพาะจุดที่แน่นที่บอกร เมื่อต้นทุเรียนลัดใบใหม่ แขวงใหม่จะขึ้น น้อยมากหรือแทบไม่ขึ้นเลย ประโยชน์อีกอย่างหนึ่งคือโรคใบติดระบาดใน ทรงพุ่มยากขึ้นเพราะแขงเก่าใบแก่ เชื้อเข้าทำลายยากกว่าแขงใบอ่อน
ข้อปลา	น. ดาวดอก (floral bud) ที่เพิ่งโผล่ออกมา มีลักษณะเป็นตุ่มขนาดเล็กกว่าหัว เข็มหมุดบนกิ่งทุเรียน อีกราว 7-10 วันจะเจริญเป็นระยะเหี่ยวติดดินหนู ชาวสวนใช้เป็นระยะเริ่มต้นในการนับวันที่ดอกจะบาน โดยทั่วไปอยู่ในราว 55 วัน



(ซ้าย) ตาตอกระยะใช้ปลา (ขวา) จากซ้ายไปขวา - ขนาดรดน้ำ ขนาดลอก และแครง

ค

- คบ น. ตุ่มกาบมะพร้าวที่หุ้มรอยบากของกิ่งตอน เก็บความชื้นได้ดี เมื่อรากเจริญออกมาในคบดีแล้ว จึงตัดกิ่งได้คบเพื่อนำกิ่งตอนไปอนุบาล และรอปูปลูกต่อไป
- คัน น. แนวดินที่พูนสูงขึ้นเป็นแนวยาวสำหรับกั้นน้ำ
- คันสวน น. สันดินกั้นเป็นขอบเขตของสวน มักมีความสูงกว่าสันดินระหว่างท้องร่อง เพื่อป้องกันน้ำเข้าจากภายนอก
- แคมแก่ น. ด้านข้างของโคกร่องสวน ส่วนบนที่อยู่ห่างน้ำในท้องร่อง ใช้ในประโยชน์ เช่น ดายหญ้าที่แคมแก่ให้เตียน.
- แคมตลิ่ง น. ดู แคมร่อง.
- แคมร่อง น. ด้านข้างของโคกร่องสวน. แคมตลิ่ง ขานใน ก็เรียก.
- แคมอ่อน น. ด้านข้างของโคกร่องสวน ส่วนล่างที่อยู่ติดน้ำในท้องร่อง
- แครง น. อุปกรณ์ตักน้ำ คล้ายกระบวย แต่ใหญ่กว่า มีเส้นผ่านศูนย์กลางปากกระบวยยาวประมาณ 20 ซม. และมีด้ามยาว มีก้นลึกสำหรับตักน้ำจากร่องสวนมารดต้นไม้ (ภาพหน้าซ้าย)
- โคก น. ดินที่พูนขึ้นเป็นสันระหว่างท้องร่อง ใช้เพาะปลูกพืช โคกปลูกทุเรียนมีความกว้าง 2-4 ม. กระเปาะ ก็เรียก.

ง

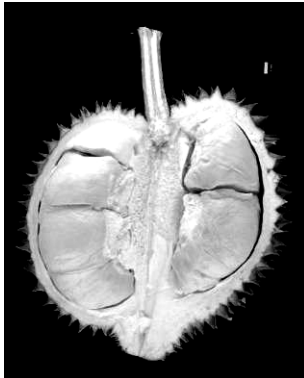
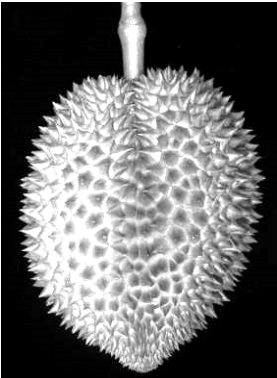
- งอน ว. ส่วนปลายที่ซ้อยขึ้น ใช้เรียกลักษณะปลายผลทุเรียนบางพันธุ์ เช่น กำปันทาแพตุดงจนคล้ายหมอนทอง. เป็นจะงอย กี่ว่า.
- งวง น. ชั่ว (ผล)
- งั้น ก. ดู ตื่อ.
- งั๋ง ว. โค้ง เช่น ผลทุเรียนพันธุ์กับแม่เต่ามีหนวยยาว งั๋ง แแหลม
- งิ้ว ว. ดู โพ.

จ

- จะงอย น. ส่วนปลายที่มีลักษณะแหลม (acute) เช่น ปลายผลทุเรียนบางพันธุ์ (ดู ก้านหอย) หรือใช้เรียกส่วนปลายที่มีลักษณะโค้งหรือจุ่มลง เช่น ลักษณะหนามของทุเรียนพันธุ์กับเล็บเหยี่ยว เรียกว่า หนามเป็นจะงอย (ภาพหน้าถัดไป)
- จีดราก ก. การแผ่รากแขนงของต้นกล้าทุเรียนออกไปรอบๆ ไม่ให้ซ้อนกัน ในระหว่างการลงปลูก เพื่อให้รากเจริญออกในแนวรัศมี และเจริญเติบโตได้ดี
- จิงเลน น. ดู ติงเลน.
- จุก น. ส่วนปลายที่ยื่นยาวเป็นติ่ง เห็นได้ชัดในผลทุเรียนพันธุ์ย่ามะหวาด ซึ่งมีฐานผลเป็นจุก
- จุ่น ว. ลักษณะยื่นยาวปลายมนแบบหัวนม (mammiiform) เช่น ปลายผลของทุเรียนกลุ่มพันธุ์ทองย้อย (ภาพหน้าถัดไป) มีตุ่จุ่น

ช-ช

- ชะนี น. ชื่อเรียกกลุ่มพันธุ์ทุเรียน ใบบาง ฐานใบป้อม ปลายใบเรียว ออกดอกมาก แต่ไม่ค่อยติดผล ผลยาว ผลแฉ้ว ใหญ่ผลเล็ก ตรงกลางป่อง ชั่วโต ชั่วได้ พุหลาบ นามใหญ่ ห่าง มีหนามรอบปลายผล เมื่อแก่จัดชั้วจะมีสีดำจัด ขึ้นแพร่บนผล นามใหม่ เนื้อสีชมพู หวานมัน นิยมใช้เป็นต้นตอ
- ชะแลง น. เครื่องมือชนิดหนึ่ง ทำด้วยท่อนเหล็กมีปลายแบน สำหรับขุดสิ่งของหรือขุดดิน เช่น ใช้ชะแลงขุดดิน
- ชาเรียน น. ชื่อ (ระนอง) เรียกทุเรียนชนิด *Durio lowianus* Scort. ex King กระจายพันธุ์ทางภาคใต้ของประเทศไทย แลนมลายู และสุมาตรา. ผลกลม รูปไข่ หรือรูปรี ยาวได้ถึง 25 ซม. หนามเรียว ผลสุกสีเขียวหรือเหลือง. ทุเรียนนก ก็เรียก.
- ชานใน น. ด้านข้างของโคก ใช้ปลูกมังคุด เมื่อออกผล จะไม่สูงขึ้นจากโคกมาก สอยเก็บผลได้ง่าย. แคมร่อง ก็เรียก.
- ชิงเลน น. ดู ดิงเลน.
- เชือกกล้วย น. เชือกทำจากหยวกกล้วย หรือก้านกล้วย ดึงเป็นเส้นเล็กๆ อาจตากแห้งหรือใช้ทันทีก็ได้ ใช้ผูกของ เช่น ตอนที่ปลูกต้นกล้า ใช้ไม้ปักแล้วเอาเชือกกล้วยผูกพวงต้นกับหลัก เมื่อต้นโตขึ้น เชือกกล้วยก็เปื่อยหลุดออก ไม่รัดต้นขาด
- ช่อนพุ ก. การที่ผลทุเรียนมีพุหลาบ



(ซ้าย) ปลายผลเป็นจะงอย (ผลทุเรียนพันธุ์กำปันเจ้ากรม)
(กลาง) ปลายผลจุ่น (ผลทุเรียนพันธุ์ทองย้อยฉัตร)
(ขวา) ทุเรียนผลนี้ (พันธุ์กำยานยาว) ช่อนพุ

ด

- ดอกขาว น. ระยะการเจริญเติบโตของดอกที่เห็นกลีบโผล่ออกจากใบประดับและกลีบเลี้ยง อยู่ระหว่างระยะหัวก่ำไต่ กับระยะดอกบาน
- ดอน น. พื้นที่สูงที่น้ำมักท่วมไม่ถึง
- ด่อน น. เสาไม้ ทำจากไม้ทองหลาง ไม้มั่งคุด หรือไม้มะไฟ ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 15 ซม. ยาวประมาณ 1 ม. ใช้ปักลงกลางโคก ให้มิดหัวเสาก่อนนำต้นกล้าทุเรียนมาวางบนหัวเสา เหมือนเสาเข็ม ช่วยรักษาระดับรากทุเรียนไม่ให้ยุบตัวลง. ดาก ก็เรียก (แต่ไม่สุภาพ แปลว่าก้น).
- ดาน ว. แข็ง เรียกดินที่จับตัวแข็ง บางที่ขุดลงไปไม่ลึกมากจะถึงชั้นดินดาน ขุดต่อไปไม่ได้ เช่น ในท้องร่องของป่าเป็นดาน.
- ดำเนิน ว. ห่มจวนสุก, แก่ยังไม่จัด คือระยะที่ผลเจริญเต็มที่ (mature green) แต่ยังไม่สุก เช่น ทุเรียนพันธุ์ชะนีต้องตัดดำเนิน แล้วรอให้สุกจึงจะอร่อย
- แดดเผา ก. อาการที่ใบแห้ง ระยะแรกบริเวณกลางใบจะเหลืองเล็กน้อย หากอาการรุนแรงใบจะมีสีเหลืองเข้มขึ้น และอาจมีรอยไหม้เกิดขึ้นบริเวณกลางใบที่มีน้ำค้างขัง เกิดเนื่องจากใบพืชถูกแสงแดดจัดเป็นเวลานาน มักพบที่พุ่มต้นด้านทิศตะวันตก ใกล้ถนน หรือได้รับแสงแดดจัดจากวัสดุสะท้อนแสง

ด

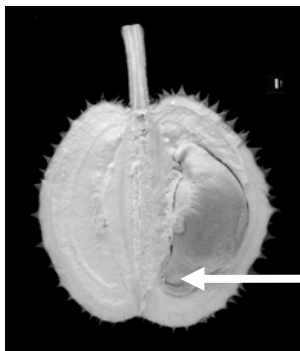
- ต่อ ก. การนำกิ่งพันธุ์หนึ่งมาเสียบยอดบนต้นตออีกพันธุ์หนึ่ง (grafting) เช่น หมอนต่อตาแพ คือ นำยอดหมอนมาเสียบยอดตาแพ ดังเดิมจะมีตอรอยต่อด้วยเชือกกล้วยซึ่งจะเปื่อยขาดไปเองพร้อมๆ กับที่รอยแผลสมานดี

การต่อกิ่งพันธุ์แล้ว
ใช้เชือกกล้วยมัดที่
รอยต่อ



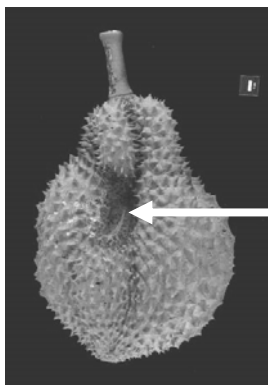
- ต่อ น. ชื่อแมลงขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ หลายวงศ์ มีปีก 2 คู่
- ต่อดอก ก. การผสมเกสรดอกทุเรียนโดยนำดอกที่กำลังบานจากต้นที่เลือกเป็นพ่อพันธุ์ที่อับเรณูกำลังแตกมาแตะดอกที่เลือกเป็นแม่พันธุ์ (ซึ่งตัดเกสรเพศผู้ออกทิ้งไว้แล้วล่วงหน้า)
- ตาดอก น. หรือ flower bud คือระยะการเจริญเติบโตของดอกที่เพิ่งโผล่พ้นกิ่งออกมา ในทุเรียนตาดอกเกิดบนกิ่งที่มีขนาดใหญ่ ในทุเรียนป่าบางชนิดอาจเกิดตาดอกที่โคนลำต้น
- ติงเลน ว. ลุ่ม ริมน้ำ เช่น การใช้ดินเหมาะแก่พื้นที่ติงเลน. ชิงเลน, ฟอดน้ำ ก็ว่า.
- ติดดอก ก. ดู *ปัดดอก*.
- ดินตุ้กแก น. ใช้เรียกระยะหนึ่งของตาดอก ดู *เหี้ยยดดินหนู*.
- ดินหนู น. ใช้เรียกระยะหนึ่งของตาดอก ดู *เหี้ยยดดินหนู*.
- ต้อ ก. หยุตึง เช่น ต้นต้อ คือไม้แตกกิ่งไม่เจริญเติบโต จั่น ก็ว่า.
- ตุต น. ส่วนปลาย (fruit base or locule base) เช่น *ตุตพู* *ตุตผล* หรือ ทุเรียนกลุ่มพันธุ์ทองย้อยมีตุตจุ่น. ก้น ก็เรียก.
- ตุตป้าน ว. ส่วนปลายของผลทุเรียนที่มีลักษณะตัด เช่นที่พบในผลทุเรียนพันธุ์กำป็นเจ้ากรม. ลักษณะตรงข้ามกับ*ตุตป็น*

- ตุ๊ดป็น ว. ส่วนปลายของผลทุเรียนที่มีลักษณะแหลม เช่นที่พบในผลทุเรียนพันธุ์หมอนทอง. ตุ๊ดป็นจะงอย หรือ ก้นหอย ก็ว่า.
- ตุ๊ดเปิด ว. ลักษณะที่เบี้ยวแหลม คล้ายหางเป็ด ใช้เรียกส่วนปลายผล
- ตุ๊ดพู น. ส่วนปลายของเนื้อทุเรียน ด้านตรงข้ามกับชั่วผล เป็นลักษณะเด่นลักษณะหนึ่งที่ใช้จำแนกทุเรียนบางพันธุ์ได้ เช่น ผลทุเรียนพันธุ์กบตาขำ (ภาพล่าง) มีตุ๊ดพูนม แต่ตุ๊ดผลน่ม.



ตุ๊ดพู

- ตุ๊ดย้อย ว. ส่วนปลายของผลทุเรียนที่มีลักษณะยื่นยาวปลายมนแบบหัวนม เช่นปลายผลของทุเรียนกลุ่มพันธุ์กบหัวสิงห์มีตุ๊ดย้อย แต่ไม่ยื่นยาวแบบกลุ่มพันธุ์ทองย้อย. ตุ๊ดจุ่น ก็ว่า.
- เต่าเผา ว. หรือ sunscald คำเรียกส่วนที่แข็งดำ เช่น เปลือก เนื้อ แกนผล ที่เกิดขึ้นเพราะผลทุเรียนเจริญผ่านช่วงฝนแล้ง มักเริ่มเห็นอาการจากด้านใกล้ชั่วผลซึ่งถูกแดดจัด. ถ้าอาการลุกลามถึงเนื้อข้างใน จะเกิดเป็น "หลังเบี้ย" หรือเป็นแกน. ถ้าถูกฝน น้ำจะซึมผ่านเนื้อเยื่อที่ตาย เข้าไปทำให้เนื้อผลและแกนผลและ เรียกว่าเกิดอาการไส้ซึม.



เป็นเต่าเผา

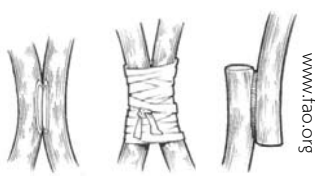
- ไต ว. เนื้อแข็ง เคี้ยวแล้วดั่งกรูบๆ มักจัดไม่อร่อย เช่น เนื้อทุเรียนพันธุ์ แข็งเป็นไต

ถ

- ถ่วงกิ่ง ก. จัดทรงพุ่มทุเรียน ถ่วงกิ่งแบบทั้งสมอลงดิน เช่น ใช้ธงทราย หรือขวดน้ำถ่วงที่ปลายกิ่ง เพื่อให้กิ่งนั้นเอนในแนวราบมีสภาพเหมาะสมที่จะออกตาดอก.
- ถอดใบ ก. ดู ถ่ายใบ.
- ถ่ายใบ ก. การถ่ายใบ คือ ใบร่วง เกิดขึ้นจากพืชเกิดอาการขาดน้ำ ใบที่อยู่ภายในทรงพุ่มที่แก่ เป็นโรคหรือไม่สมบูรณ์จะแสดงอาการเหลืองก่อนและหลุดร่วง ต้นที่แตกใบอ่อนทั้งทรงพุ่มอาจถ่ายใบแก่ทั้งชุด หากถ่ายใบมากในช่วงที่ดอกทุเรียนกำลังบาน หรือติดผล จะทำให้ต้นทุเรียนแตกใบอ่อนจำนวนมาก ส่งผลให้ผลอ่อนหลุดร่วง รูปทรงบิดเบี้ยว คุณภาพเนื้อเสียหายได้ ถ้าต้นถ่ายใบเก่า และแตกใบอ่อนจำนวนมาก ควรป้องกันเพลี้ยไฟเข้าทำลายใบ ถอดใบ สดัดใบ ก็เรียก.

ท

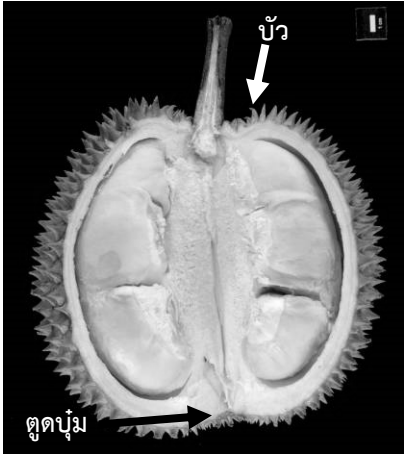
ทรงลั่นจี	ว. ดู <i>ทรงหวด</i> .	
ทรงหวด	ว. ใช้เรียกรูปทรงผลที่มีหน้าตัดผลรี ใหญ่กว้าง ปลายผลเล็ก ปลายผลตัด คล้ายหวดซึ่งเป็นภาชนะอย่างหนึ่งสำหรับนั่งของ ปากกว้าง ก้นแคบ ทำด้วยดินเผาหรือไม้ไผ่สาน (ภาพขวา) เป็นต้น ถือกันว่าทุเรียนทรงหวดเป็นทุเรียนรูปทรงสวย ให้เนื้อหนา จำหน่ายได้ในราคาแพงที่สุด. ทรงลั่นจี กี่ว่า.	
ทวาย	น. ให้ผลนอกฤดู ปกติ ทุเรียนทวายออกดอกช่วงเดือนเมษายน และจะให้ผลในเดือนกันยายน จากปกติออกดอกราวเดือนพฤศจิกายนถึงธันวาคม และให้ผลเดือนเมษายนถึงพฤษภาคม	
ทองย้อย	น. ชื่อเรียกกลุ่มพันธุ์ทุเรียน ที่มีปลายผลยื่นยาว (<i>ตุตจุ่น</i>)	
ทองหลาง	น. ชื่อเรียกไม้ต้นชนิด <i>Erythrina fusca</i> Lour. ในวงศ์ถั่ว Fabaceae วงศ์ย่อย Papilionoideae มีความสำคัญมากในสวนทุเรียนใน จ. นนทบุรี เพราะนอกจากปลูกให้ร่มเงาแล้ว ใบที่ร่วงลงท้องร่องยังหมักเป็นปุ๋ยอย่างดีสำหรับทุเรียน ไม่ใช่ใช้ทำเสาชั่วคราวได้ ไม้จากพุ่มพองรากใช้ทำฝาย มักใช้กิ่งชำหรือกิ่งตอนปลูกในฤดู ฝน. ทองหลางน้ำ, ทองหลางหนาม, ทองโหลง ก็เรียก.	
ท้องร่อง	น. พื้นสวนส่วนที่ต่ำ ชุดเป็นที่เก็บหรือใช้ระบายน้ำ มีขนาดกว้างราว 2-3 ม. ลึกราว 1-1.5 ม. หรือมากกว่า	
ท่อตาล	น. ท่อทำจากต้นตาล โดยชุดเนื้อไม้ตาลออกด้วยไม้แหลม ใช้ฝังใต้คันสวนให้น้ำจากแม่น้ำหรือคลองผ่านเข้าออกจากร่องสวน ควบคุมน้ำเข้าออก โดยใช้ลูกท่ออุดกั้นน้ำ	
ทอน	ก. การตัด (ต้นไม้หรือเสา) ให้เตี้ย เช่น ทุเรียนต้นนี้สูงเกินไป ต้องทอนออกตอนที่ตัด ต้องผูกกิ่งใหญ่ๆ ไว้ แล้วค่อยรอกลงมา.	
ทะลิ่ง	ก. ถีบตัวพรวดขึ้นมา เช่น ถ้าได้น้ำดีดินดี ต้นกล้านั้นจะทะลิ่งขึ้นทันที	
ทาง	น. แขนกลางใบย่อยรวมก้านใบย่อย (rachilla and petiolule) ของมะพร้าว เช่น ไม้กวาดทางมะพร้าวใช้กวาดใบไม้ร่วง บางคนใช้คำว่าทางกล้วย หมายถึงแกนกลางใบรวมก้านใบ (rachis and petiole) ของกล้วย เช่น พันลูกท้อด้วยทางกล้วย.	

ทาบกิ่ง	น. (approach-grafting or inarching-ชาว) วิธีการที่ชาวสวนนิยมใช้เพื่อเปลี่ยนพันธุ์หรือเสริมราก. ในทุเรียนอาจใช้ต้นต่อทุเรียนป่าหรือทุเรียนพันธุ์ดีมาทาบกับต้นพันธุ์ดีที่ปลูกไว้ โดยปาดเปลือกลำต้นทั้งสองต้นเป็นรูปสามเหลี่ยมหรือสี่เหลี่ยม แล้วมัดรอยแผลไว้ด้วยกัน รอนจนแผลสมานกันแล้ว จึงตัดยอดของต้นต่อทิ้ง เหลือไว้แต่ยอดพันธุ์ดี โดยอาจใช้ต้นต่อ 2-4 ต้น เชื่อว่าช่วยให้ต้นทุเรียนแข็งแรงเพราะมีรากมากขึ้น	
ทำดอก	ก. การเตรียมดอกเพศเมียให้พร้อมสำหรับการ ปิดดอก โดยตัดเกสรเพศผู้ออก	
ทึงกิ่ง	ก. การที่กิ่งทุเรียนแห้งตายเนื่องจากมีผลติดบนกิ่งมากเกินไป	
ทุเรียนเถื่อน	น. ชื่อ (ชุมพร, พังงา) ใช้เรียกทุเรียนป่าชนิด <i>Durio mansoni</i> (Gamble) Bakh. กระจายพันธุ์ทางภาคใต้ของไทย ดอกสีแดงขนาดเล็ก ผลกลมขนาดเล็ก หนามเรียวยาวแหลม.	
ทุเรียนนก	น. ชื่อ (ตรัง, ยะลา) ใช้เรียกทุเรียนป่าชนิด <i>Durio griffithii</i> (Mast.) Bakh. ซึ่งกระจายพันธุ์ทางภาคใต้ของไทย มลายู และสุมาตรา ผลรีขนาดประมาณ 5-8 ซม. สีแดง หนามยาว เมล็ดมีเนื้อสีส้มหุ้มบางๆ นอกจากนั้นอาจใช้เรียกทุเรียนป่าชนิด <i>D. lowianus</i> Scort. ex King (ดู <i>ชาเรียน</i>) หรือ ใช้เรียกต้นทุเรียนป่าชนิดอื่นๆ (<i>Durio</i> spp.) หรือที่สันนิษฐานว่าเป็นชนิดป่าเนื่องจากมีผลขนาดเล็ก จำนวนพุน้อย หรือเนื้อบาง พบในป่าหรือใน สวนสมรม ในภาคใต้.	
ทุเรียนต้น	น. ดู <i>ทุเรียนบ้าน</i> .	
ทุเรียนบ้าน	น. ต้นทุเรียน (<i>Durio zibethinus</i> L.) ที่ขึ้นเองหรือปลูกไว้ในสวนในภาคใต้ โดยมักไม่มีการดูแลตัดแต่ง มักปล่อยให้ลำต้นสูงใหญ่ ไม่เก็บเกี่ยวแต่จะเก็บผลสุกที่ห่อลงมาใต้ต้น ผลมักมีขนาดเล็ก แต่มีคุณภาพหลากหลาย บางครั้งมีเอกลักษณ์ เช่น เนื้อมีกลิ่นหอม เนื้อเนียน สีเหลืองเข้ม หวานเป็นต้น ทุเรียนเม็ด ก็เรียก.	
ทุเรียนพันธุ์	น. ต้นทุเรียน (<i>Durio zibethinus</i> L.) ที่ปลูกเป็นการค้าอย่างแพร่หลาย เช่น พันธุ์ หมอนทอง ก้านยาว ชะนี กระดุม เป็นต้น	
ทุเรียนเม็ด	น. ชื่อที่ชาวจันทบุรีใช้เรียกทุเรียน บ้าน จากภาคใต้	
ทุเรียนรากขา	น. ชื่อถิ่นใต้ ใช้เรียก <i>Durio graveolens</i> Becc. ทุเรียนป่าชนิดหนึ่งในสกุลทุเรียน มีแหล่งกระจายพันธุ์ในภาคใต้ของไทย แหลมมลายู บอร์เนียว และสุมาตรา. ผลกลมขนาดเล็ก เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 15 ซม. หนามรูปปิรามิดแหลมยาว ผลสุกสีเหลืองส้ม	

น

นวล	น.	ไข (wax) สีขาวบางๆ พบบนผลทุเรียนบางพันธุ์ โดยเฉพาะตามร่องหนาม เมื่อผลเจริญเต็มที่พร้อมตัดได้ เรียกว่าขี้นนวล หรือขี้น้แพร่.
เนื้อ	น.	หรือ fruit flesh (in durian, arillate derived) ส่วนที่อยู่ถัดเปลือกของผลไม้ ในทุเรียนคือส่วนของเยื่อหุ้มเมล็ด เช่นเดียวกับในลิ้นจี่ ลำไย ซึ่งมีลักษณะนุ่ม ร้อน ไม่ติดกับเมล็ด เนื้อทุเรียนมีลักษณะแตกต่างไปตามพันธุ์ บางพันธุ์มีเส้นใยมาก บางพันธุ์นุ่มเนียน บางพันธุ์เหนียวหรือแข็ง แต่โดยทั่วไปมักมีกลิ่นแรง และหวานมัน
นั่งแท่น	ก.	การวางต้นกล้าทุเรียนบนเชิงไม้ที่วางบนด่อน ช่วยให้ต้นทุเรียนและโคกไม่ยุบ มักใช้วิธีนี้ในการปลูกทุเรียนในพื้นที่ลุ่ม น้ำมาก เช่น ริมแม่น้ำเจ้าพระยา ใน อ. ปากเกร็ด จ. นนทบุรี
น้ำกะทิ	น.	น้ำที่ไหลผ่านโคกมีลักษณะขุ่นข้น แสดงว่าดินในโคกเป็นดินเหนียวมากเกินไป ต้องรื้อโคกออกผสมดินทำโคกใหม่
น้ำคร่ำ	น.	น้ำขุ่นที่เพิ่งปล่อยจากแม่น้ำเข้ามาในร่องสวน มีเนื้อดินแขวนลอยอยู่ ต้องรอให้ตกตะกอนจนใสก่อนจึงจะใช้รดต้นทุเรียนได้ ทุเรียนกบแม่เฒ่าแพ้น้ำคร่ำ คือ ถ้าใช้น้ำคร่ำรด อาจเหี่ยวตายได้
น้ำตาลทางด่วน	น.	ชื่อเรียกสารเคมีซึ่งนิยมฉีดพ่นให้กับไม้ผลผ่านทางใบ โดยเฉพาะในช่วงที่ประสบปัญหาสภาพแวดล้อมไม่เอื้ออำนวย เช่น สภาวะแล้งรุนแรง หรือหลังจากน้ำท่วมขังเป็นเวลานาน และระบบรากทำงานได้ไม่เป็นปกติ เพราะเชื่อว่าจะช่วยให้ต้นไม้ฟื้นตัวได้เร็วขึ้น เนื่องจากมีส่วนผสมของน้ำตาลกลูโคสที่ให้พลังงานเร็ว
น้ำมรดัธธนิสาร	น.	น้ำมงคลในพิธีบวงสรวง "แจ้งครู" ก่อนขุดดินเพื่อวางท่อตาลหรือรื้อท่อตาลออก
น้ำหยัน	น.	หรือ nectar คือ น้ำต้อย น้ำหวานในดอกทุเรียนมีลักษณะใส หนืดเล็กน้อย พบมากในช่วงดอกบาน

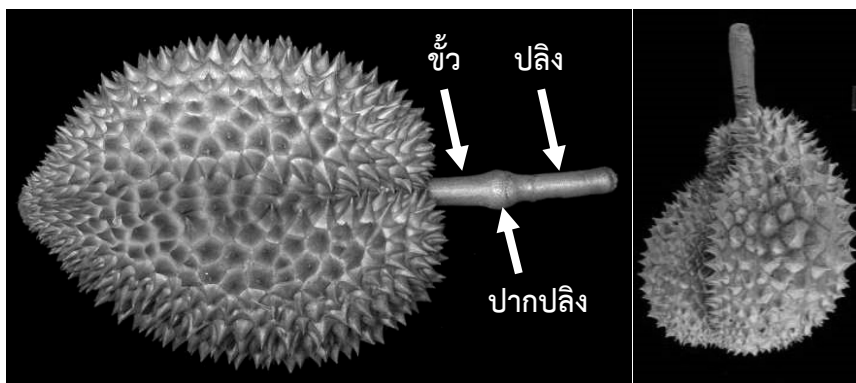
บ

บ่วง	น. เชือกที่ทำเป็นวงสำหรับคล้อง รูดเข้าออกได้ ถ้ามีผลทุเรียนติดปลาย กิ่งแก่พร้อมตัด ชาวสวนทุเรียนจะต่อมีดที่ปลายไม้ แล้วทำบ่วงมัด ทุเรียนที่กลางผล ตัดก้านเหนือปลิงแล้วโกรกลงพื้น
บัว	น. หนามชั้นแรก ๆ รอบ ขั้ว ซึ่งปลายขี้นและซี่ เข้าหาขั้วคล้ายกลีบบัว พบในทุเรียนพันธุ์ กระดุม (ภาพขวา) ใน ระยะที่ผลแก่จัดพร้อม ตัดได้ โดยจะตัดเมื่อ “มีบัว” หรือ “เห็น บัว”. มงกุฎ ก็เรียก. 
บางบน	น. สวนที่อยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งตะวันตก ตั้งแต่ปากคลองบางกอก น้อยขึ้นไปถึง จ. นนทบุรี เป็นส่วนหนึ่งของสวนใน
บางล่าง	น. สวนที่อยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งตะวันตก แถบดาวคะนองลงไปจนถึง เขตบางขุนเทียน เป็นส่วนหนึ่งของสวนใน
บานดอก	น. ช่วงที่ดอกทุเรียนบานมาก เต็มต้น หรือทั้งสวน
บุ้ม	ว. ยุบเป็นรอยลึก ใช้เรียกส่วนปลายผลของทุเรียนบางพันธุ์ว่าตุ๊ดตู่บุ้ม เช่น พันธุ์กระดุม (ภาพบน)
ไบเพสลาด	น. ดู เพสลาด.

ป-ฝ

ประโดง	ว. ดู กระโดง
ปรำ	น. คำ (จันทบุรี) เรียกเรือนโรงสำหรับอนุบาลต้นกล้าไม้ผล
ปลิง	น. ก้านข้อผล (peduncle) หรือรอยต่อของก้านผลกับก้านข้อผล (peduncle scar) เช่น ทุเรียนพันธุ์ก้านยาวที่ไม่มีปลิง ราคาตกเหลือครึ่งเดียว หรือ ทุเรียนกลุ่มพันธุ์ก้านปิ่นเมื่อแก่ ชั่วจะคอดเรียวจากปลิงลงมา
ปลิดใบ	ก. การทำให้ใบร่วง ในบางช่วงที่ต้องการให้เกิดตาออก แต่ทุเรียนไม่ถอดใบเอง ชาวสวนจะทำให้ใบร่วงโดยใช้สารควบคุมการเจริญเติบโต เช่น เอธิฟอน เพื่อ "ปลิดใบ"
ปิดดอก	ก. การนำดอกทุเรียนหรือพุ่มกันป้ายเรณูจากดอกทุเรียนดอกอื่นมาปิดบนยอด เกสรเพศเมียของช่อที่ต้องการให้ติดผล ติดเมล็ดสมบูรณ์ โดยใช้พันธุ์เบา เช่น กระดุม กบ ลวง เป็นพ่อ และใช้พันธุ์หนัก เช่น หมอนทอง ชะนี หรือ ก้านยาวเป็นแม่ แต่เมื่อปิดดอกแล้ว ชาวสวนนนทบุรีบางท่านเชื่อว่า จะให้ผลที่มีคุณภาพไม่ดี นี้น้อย เมล็ดใหญ่ สี รูปทรงเปลี่ยน แต่ให้ผลขนาดใหญ่ กลมสวย เนื่องจากติดเมล็ดสม่ำเสมอ
ปากปลิง	น. รอยต่อของก้านผลกับก้านข้อผล (peduncle scar) คือระหว่างข้อกับปลิง ของทุเรียน ทุเรียนที่แก่จัดพร้อมตัด จะมีบริเวณปากปลิงบวมโตเห็นรอยต่อ ชัดเจน
ป่าน	ว. ลักษณะตัด หู ไม่แหลม ใกล้เคียงกับลักษณะที่เรียกฐานใบมนถึงฐานใบตัด เช่น พันธุ์กระดุมมีฐานใบป่าน และใช้เรียกปลายผล ปลายหู เช่น พันธุ์ชะนีมี ตูดหูป่าน
ป้ายข้าว	ก. ป้ายสารเอธิฟอน (ethephon) ที่รอยตัดก้านผลเพื่อกระตุ้นกระบวนการสุก แก่ของผล
ปิ่น	ว. ใช้เรียกขนาดของผลอ่อนทุเรียน ขนาดประมาณส่วนหัวของปิ่นปักผม เส้น ผ่านศูนย์กลางประมาณ 3 ซม. เป็นระยะที่ชาวสวนเริ่มคัดผลที่ไม่สมบูรณ์ และตัดทิ้ง
ปิ่นลูกกรด	น. ชื่อปิ่นที่ใช้กระสุนลูกกรด; ชื่อกระสุนชนิดหนึ่ง เล็กกว่ากระสุนทั่วไป ปลอก ทำด้วยโลหะ หัวกระสุนทำด้วยตะกั่ว มีลูกปรายและดินปืนอยู่ข้างใน มีเชื้อ ปะทุอยู่ก้นปลอก ชาวสวนจ้างยิงกระรอกด้วยปิ่นลูกกรด ตัวละ 100 บาท

- ปุยถั่ว น. เปลือกถั่วอัดเป็นแผ่นแข็งกลม เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 30 ซม. ใส่บารุงดินปลูกทุเรียนเมื่อ 40-50 ปีมาแล้ว ชื้อจากตลาดท่าเตียน
- เปลา ว. สูงชะลูด ไม่มีกิ่งที่ลำต้น เช่น ทุเรียนพันธุ์ก้านยาวมีลำต้นเปลา
- (เป็น) เป็ด ว. เบี้ยว เรียกลักษณะของผลทุเรียนที่เบี้ยวเพราะมีพูเดียว แต่เนื้อจะหนาและอร่อย *เม็ดตาย* พูอ่อนที่เหลื้ออาจไม่มีเนื้อ เช่น ทุเรียนพันธุ์กบสาวน้อยมักมี *ชั่วเบี้ยว* ให้ผลเป็นเป็ด
- เปลือก น. ส่วนที่หุ้มนอกลำต้น เรียกว่า เปลือกไม้ หรือ bark (of a tree) หรือส่วนที่หุ้มภายนอกผล (ผนังผล) คือ pericarp (หรือ husk of durian fruit)
- เปลือกสวน น. พื้นที่รอบนอกของสวน มักปลูกต้นไม้กันลม เช่น กล้วย ไม้ มะม่วง
- แป้น ว. รูปทรงกลมแบน ป่องตรงกลาง เช่น กบตาชำตูดแป้น
- แป็บ ว. แบน เช่น ผลทุเรียนพันธุ์กบแม่เต่ามีรูปทรงแป็บ
- แป้ว ว. เบี้ยว, แพน ใช้เรียกลักษณะผลที่เกิดจากการผสมเกสรที่ไม่สมบูรณ์ ทำให้บางพูไม่ติดเมล็ดและแปบ ส่วนพูที่ติดเมล็ดมักมีขนาดใหญ่ ทำให้ผลเบี้ยว แต่เป็นที่ต้องการ เพราะพูที่ใหญ่่นั้นมีเนื้อหนา เนื้อมาก เช่น ทุเรียนพันธุ์ *ย่ามะหวาด* มักให้ผลแป้ว. ทุเรียนพันธุ์กบขายน้า ให้ผลแป้วหน้าแป้วหลัง (ภาพล่างขวา). *แอ้ว* ก็ว่า.
- ฝน น. นอกจากใช้เรียกน้ำที่ตกจากฟ้าเป็นเม็ดๆ แล้ว ยังใช้เป็นลักษณะนามหมายความว่า รอบปี ขวบปี เช่น รอให้ต้นโตสัก 2 ฝน จึงจะให้ปุยชีวภาพ



(ซ้าย) *ชั่ว* *ปลิง* และ *ปากปลิง* (ทุเรียนพันธุ์กำป็นเจ้ากรม) (ขวา) ทุเรียนพันธุ์กบขายน้า ให้ผลแป้วหน้าแป้วหลัง

พ-ฟ

พนม	ว.	จุ่มเข้า เช่น กบแม่เต่ามีร่องหนามพนมเหมือนกบตาขำ
พะอง	น.	ไม้ไผ่สำหรับพาดขึ้นต้นไม้แทนบันได โดยตัดแขนงให้ยาวพอที่เท้าจะเหยียบเป็นขั้นบันได
พันธุ์เบา	น.	พันธุ์ที่ให้ผลผลิตเร็ว ราว 90 วันนับจากดอกบาน เช่น พันธุ์กระดุม
พันธุ์หนัก	น.	พันธุ์ที่ให้ผลผลิตช้า ราว 120 วันนับจากดอกบาน เช่น หมอนทอง ก้านยาว ทองย้อย
พู	น.	ส่วนของผลทุเรียนที่มีลักษณะนูนออกมาตามแนวยาว ภายในมีเมล็ดทุเรียนที่มีเนื้อหุ้มอยู่ หรือเรียกเนื้อทุเรียนภายในช่องใต้เปลือก [carpel (of durian fruit)] อาจมี 1-5 เมล็ดเรียงตามแนวยาว หรือใช้เรียกรากไม้ [buttress (of a tree)] ที่ขึ้นเป็นปีกที่โคนต้น ซึ่งแผ่ขยายออกไปรอบๆ เพื่อพยุงลำต้น เช่น ทุเรียนต้นใหญ่มีรากเป็นพู
พูจริง	น.	ผลทุเรียนที่เห็นสันและร่องพูชัดเจน และมีเนื้อภายในได้พู เป็นคำที่มีความหมายตรงข้ามกับพูหลอก
พูซ้อน	น.	ดู พุหลบ
พูล้ง	น.	ดู โอป.
พูหลบ	น.	ผลทุเรียนที่กลม มองไม่เห็นสันหรือร่องพูจากภายนอก แต่มีเนื้อข้างในผล เช่น ผลทุเรียนบางพันธุ์มี พูซ้อน หรือ ซ้อนพู. หลบพู ก็ว่า.
พูหลอก	น.	ผลทุเรียนที่เห็นสันและร่องพูชัดเจน แต่ภายในได้พูไม่มีเนื้อ เช่น ทุเรียนพันธุ์อีลวง มักมีพูหลอก. แป้ว ก็ว่า
พูเอก	น.	คำเรียกพูที่ใหญ่ที่สุด เนื้อมาก เติ่ง แน่น มักมีเมล็ดลีบ ถ้าเก็บเกี่ยวผลช้า กระรอกมักมาแย่งกินพูเอกตั้งแต่อยู่บนต้น พบในพันธุ์ทุเรียนที่ให้ผลแป้ว เช่น สวาน้อย ย่ำมะหวาด
เปลี้ยกระบะ	น.	คนที่มาลักขโมยทุเรียนใส่รถกระบะ มักมาในช่วงกลางคืน
เปลี้ยกระสอบ	น.	คนที่มาลักขโมยทุเรียนใส่กระสอบวางไว้เตรียมขนออกไป มักมาในช่วงกลางคืน

เพลสลาด

- ว. ใช้เรียกระยะการเจริญเติบโตระยะหนึ่ง
อ่านว่า เพ-สะ-หลาด หมายถึงไม่อ่อนไม่
แก่ มักใช้แก่ใบไม้ เช่น เมื่อกิ่งพันธุ์ทุเรียน
คลี่ใบเพลสลาดก็ทาบกิ่งเสริมรากได้.



เพี้ยน
โพ้

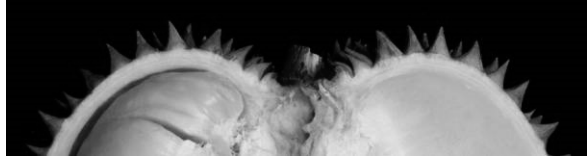
- ว. เปลี่ยน เช่น ถ้าตัดแก่เกินไป รสชาติทุเรียนอาจเพี้ยนไป
ว. เรียกทุเรียนที่มีร่องลึกด้านข้าง เช่น ผลทุเรียนพันธุ์กบตาขำ มีพูโพ้
เห็นร่องลึกชัดเจน. โง้ว ก็เรียก

พอดน้ำ

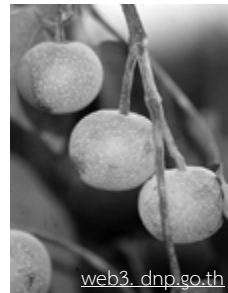
- ว. ลุ่ม ริมน้ำ เช่น การใช้ด่อนเหมาะกับพื้นที่พอดน้ำ. ดิงเลน ก็ว่า.

ม

- มงกุฏ น. หนามชั้นแรก ๆ ซึ่งปลายชี้ขึ้นเป็นวงรอบหัวคล้ายมงกุฏและมีสีเหลืองทอง พบในทุเรียนพันธุ์กระดุมทองในระยะที่ผลแก่จัดพร้อมตัดได้ บัว ก็เรียก.



- มะเขือพวง น. ดอกตูมอายุราว 30-35 วันหลังออกดอก
- มะฝ่อ ว. ลักษณะผลกลมคล้ายผลมะฝ่อ (ภาพขวา-
Trewia nudi flora L.) ไม้ต้นในวงศ์มะยม
(Euphorbiaceae) ใช้เรียกพันธุ์ทุเรียนที่มีผล
กลม ซึ่งก่อนมหาอุทกภัยมีเหลือเพียงต้นเดียวที่
สวนของคุณทรวง เกตุกราย



- เม็ดตาย น. เมล็ดลีบ พบบ่อยในผลทุเรียนบางพันธุ์ เช่น สาวน้อย ถือว่ามีคุณภาพดีให้
เนื้อหนา
- เม็ดนอก ว. มาจากนอก จ. นนทบุรี. ใช้เรียกพันธุ์หรือต้นกล้าทุเรียนที่มาจากจังหวัด
อื่น เช่น จันทบุรี ระยอง อุดรดิตถ์. ทุเรียนนอก ก็ว่า.
- เม็ดใน ว. มาจากต้นพันธุ์ หรือแหล่งนั้น เช่น เม็ดในสงว ใช้กล่าวถึงทุเรียนหลายพันธุ์
ที่เพาะจากเมล็ดพันธุ์สงว; เม็ดในยายปราง เป็นชื่อทุเรียนพันธุ์หนึ่ง ซึ่งเชื่อ
ว่า "ยายปราง" เป็นผู้เพาะปลูกเป็นคนแรก. ชื่ออื่น ๆ เช่น เม็ดในแม่เฒ่า
เม็ดในก้านยาว. ในการเพาะมักเลือกเฉพาะเมล็ดใหญ่ที่สุดที่อยู่ใกล้หัว.
- ไม้เสียว่าย น. ทุเรียนพันธุ์ที่ผลเน่าเสียว่ายถ้ามีฝนมาก หรืออยู่ในที่ลุ่ม น้ำมาก เช่น
ทุเรียนกลุ่มพันธุ์สงว อาการที่มักพบบ่อย คืออาการไส้ซึม.

ย

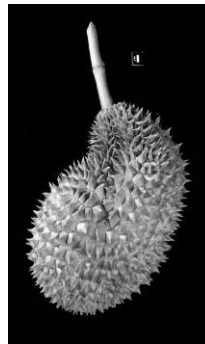
- ยอกโคก ก. การเติมดินเหนียวสักร่องให้พูนเป็นโคก ชาวสวนนิยมยอกโคกปลูกทุเรียน เพื่อให้รากห่างจากน้ำในท้องร่องเพราะต้นทุเรียนมีรากตื้น.
- ยุม น. คำในภาษาล้านใต้ หมายถึง เนื้อที่หุ้ม 1 เมล็ดที่อาจเป็นเมล็ดใหญ่หรือเล็กก็ได้ นิยมใช้เรียก ยุมทุเรียนและยุมขนุน บางครั้งใช้เป็นลักษณะนาม เช่น ขนุน 1 ยุม, ทุเรียน 1 พูมี 3-5 ยุม ภาษากลาง อาจเรียก เม็ด.
- หมายเหตุผู้วิจัย คณะผู้วิจัยเลือกนำศัพท์ภาษาล้านใต้คำนี้มาใช้เพื่อการระบุปริมาณเนื้อทุเรียนในห้องปฏิบัติการ.



ยุ่มดิน ก. พูนดินหลวมๆ โดยตักดินจากท้องร่องมาพอกโคก เช่น ใช้ชะแลงยุ่มดิน.

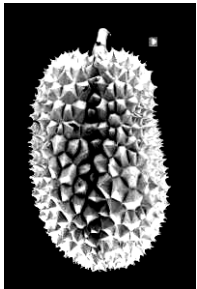
ย่ามะหวด น. ดู ย่ามะหวด.

ย่ามะหวด น. ชื่อเรียกทุเรียนพันธุ์หนึ่ง มีลักษณะเปลือกแป้ว มักมีพูใหญ่เพียง 1 พู รสชาติดี. ชื่อนี้ น่าจะเพี้ยนมาจากคำว่า ย่ามะหวด (ซึ่งมาจากภาษาเปอร์เซียว่า Jamawar) หมายถึงผ้าทอลายเนื้อดีจาก



อินเดีย จัดเป็นของหายากและเป็นที่นิยมกันมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ในสมัยรัชกาลที่ 6 เรียกผ้าชนิดนี้ว่า ผ้าลายฉิก หรือลายจิตร ซึ่งมีขายในย่านตลาดพาหุรัดในกรุงเทพฯ เป็นผ้าที่ผู้ดีและกุลสตรีสมัยก่อนใช้กันมาก เป็นที่เชิดหน้าชูตาของผู้หนึ่งเพราะจัดว่าเป็นผ้าที่มีราคาแพง. หมายเหตุผู้วิจัย ลายย่ามะหวด (ภาพบนขวา) เรียกกันในปัจจุบันว่า ลายลูกน้ำ ส่วนทุเรียนพันธุ์ย่ามะหวด (ภาพบนซ้าย) มีรูปร่างคล้ายลายดังกล่าว.

ร

รอก	ก.	ใช้เชือกผูกโยงของหนัก พาดบนแกนแนวขวาง แล้วค่อยๆ ปล่อยเชือกอีกด้าน เพื่อหย่อนสิ่งของลงสู่พื้น เป็นการผ่อนน้ำหนัก เช่น ตอนตัดกิ่งทุเรียนกิ่งใหญ่ จะผูกเชือกไว้ พาดกับกิ่งอื่น แล้วรอกลงมา.
ร่องพู	น.	ร่องระหว่างส่วนนูนตามแนวยาวของผลที่เรียกว่าพู ทุเรียนบางพันธุ์มีร่องพูลึก เช่น พันธุ์กระดุม; พันธุ์หมอนทอง (ภาพขวา) เมื่อแก่ สีร่องพูจะเข้มขึ้น ได้จากล่างขึ้นบนไปสู่หัว
		
ร่องสวน	น.	สันดินระหว่างท้องร่อง ใช้สำหรับเพาะปลูกต้นทุเรียนและพืชอื่นๆ ซึ่งมีส่วนต่างๆ ได้แก่ อกร่อง และแควร่อง.
รากตะขาบ	น.	รากแขนงแผ่บนสันร่อง ดินที่มีรากตะขาบมากจะเป็นต้นที่แข็งแรง
รางดิน	ก.	การขุดดินออก เช่น พอปลูกต้นทุเรียนครบ 1 ปี ก็รางดินออกกว้าง 1 ศอก ลึก 2 ศอก รอบโคนต้นห่างประมาณ 1 เมตร เพื่อให้ให้น้ำระบายลงไม่ขัง และที่โคนต้น
รุ่น	น.	ช่วงเวลาที่ออกดอก หรือผล. ในปี พ.ศ. 2553 ซึ่งมีฝนชุกและอุณหภูมิลดต่ำผิดปกติหลายครั้ง ทุเรียนออกดอกถึง 3 รุ่น ห่างกันประมาณ 20 วัน คือ 5 พย. 30 พย. และ 20 ธค.
เรียกราก	ก.	การใส่ปุ๋ยรอบโคนต้นให้ห่างจากโคนต้นออกไปพ้นรัศมีของราก เพื่อให้รากเจริญเติบโตยืดยาวออกไปถึง และเมื่อรากเจริญดีก็จะทำให้ต้นสมบูรณ์ ทรงพุ่มใหญ่ขึ้น และให้ผลผลิตดี. ล่อราก ก็เรียก.
เรือน	น.	ทรงพุ่ม เช่น ทุเรียนพันธุ์สาวน้อยเรือนงาม หมายถึงมีทรงพุ่มสวย
โรคใบติด	น.	ดู โรคราใบติด.
โรคราใบติด	น.	เกิดจากเชื้อรา <i>Rhizoctonia</i> sp. ทำให้ใบเพลสดมีจุดฉ่ำน้ำ ซึ่งขยายใหญ่ขึ้นคล้ายถูกน้ำร้อนลวก อาจมีอาการไหม้ที่ขอบใบ เชื้อราสร้างเส้นใยสีน้ำตาลอ่อนยึดใบไว้ และสามารถเข้าทำลายใบที่อยู่ติดกันได้ วิธีควบคุมใช้เชื้อราปฏิปักษ์ไตรโคเดอร์มา (<i>Trichoderma harzianum</i>) ฉีดพ่นไปด้วยสารเคมีคาร์เบนดาซิม หรือคอปเปอร์ฮิออกซีคลอไรด์ และตัดส่วนที่เป็นโรคไปเผาทำลาย วิธีป้องกันคือตัดแต่งกิ่งให้ต้นทุเรียนโปร่ง รับแสงแดดได้ทั่วถึง

ล-ศ

ลวง	น.	ไม่มีเนื้อผล; ชื่อกลุ่มพันธุ์ทุเรียน. กลุ่มพันธุ์ลวงได้ชื่อมาให้ผลใหญ่รูปทรงสวย แต่มีบางพูเป็นพูหลอก ผลแป้ว ไม่มีเนื้ออยู่ภายใน จึงเรียกว่า "ลวง" และเป็นไส้ซึ่มง่าย แต่ให้ผลดก รสชาติอร่อย จึงนิยมใช้เป็นต้นแม่ และนำเมล็ดที่ได้ไปปลูก เรียกกันว่า เม็ดในลวง. อีลวง ก็เรียก.
ลอก	ก.	การตัดเอาเลนขึ้น เช่น ใช้ขนาดลอกลอกท้องร่อง
ล่อราก	ก.	ดู เรียกราก.
ลั้ง	ว.	อ้วน ใช้เรียกลักษณะพูทุเรียน เช่น พันธุ์หมอนทองมีพูลั้ง
ลัด	ก.	การผลิ (ใบอ่อน หรือแขนง) เช่น ถ้าต้นทุเรียนได้รับน้ำมากเกินไปในช่วงที่กำลังแตกตาดอก จะลัดใบอ่อน และดอกร่วง
ลาน	ก.	การเลือกตัด (กิ่ง) ออก เช่น หน้าฝนต้องลานกิ่งทิ้งบ้าง เพื่อให้ทรงต้นโปร่ง.
ลูกกรด	น.	ลูกป็นสำหรับยิงกระรอก
ลูกกระดุม	น.	ตาดอกระยะที่มีอายุราว 20-25 วัน ห่างจากระยะต้นหนุราว 10 วัน และจะเจริญเป็นระยะหัวก่ำไฉ ภายในราว 20 วัน ลูกกระดุม ก็เรียก.
		
ลูกท้อ	น.	ท่อนไม้ทองกลางถากเป็นรูปประเบ็ดตอร์ปิโด (torpedo) พันด้วยต้นกล้วยและทางกล้วย ใช้อุดท่อดาลเพื่อควบคุมการไหลเข้าออกของน้ำในท้องร่อง ส่วนท้ายมีช่องใช้เสียบไม้เพื่อยึดกับดินหน้าท่อดาล
เล็บเหยี่ยว	ว.	ส่วนปลายที่มีลักษณะแหลมโค้งคล้ายเล็บเหยี่ยว ใช้เรียกทุเรียนพันธุ์กบเล็บเหยี่ยว ซึ่งมีหนามโค้ง
ลำกระโดง	น.	ดู กระโดง.
ลำประโดง	น.	ดู กระโดง.
ศอก	น.	ช่วงของแขนตั้งแต่ปลายสุดของข้อพับไปถึงปลายนิ้วกลาง; มาตรวัดความยาว 1 ศอกเท่ากับ 2 คืบ ยาวประมาณ 30-45 ซม. เช่น ตั้งโคกสูงประมาณ 1 ศอกแล้วรอให้ดินยุบ

ส

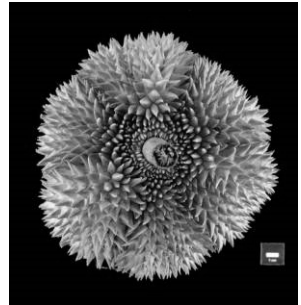
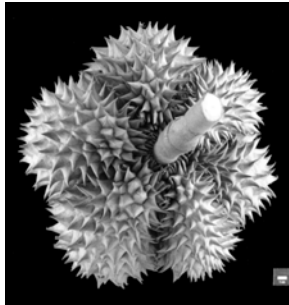
สมอ	น.	หิน. ของหนักที่ล้าโซ่หรือเชือกอยู่กับเรือเวลาจอดเรือใช้ทอดลงไปในน้ำให้เกาะพื้นเพื่อไม่ให้เรือเคลื่อนไปที่อื่น. ใช้เรียกของหนักที่ใช้ถ่วงกิ่งทุเรียน.
สลัดใบ	ก.	ดู ถ้วยใบ.
สวนนอก	น.	สวนตามลำคลองตลอดแนวแม่น้ำเจ้าพระยาไปบรรจบกับสวนตามฝั่งแม่น้ำแม่กลอง เช่น สวนแถบคลองถ่าน บางช้าง อัมพวา และสมุทรสาคร เป็นคำในวลีเก่าว่า “สวนในบางกอก สวนนอกบางช้าง”
สวนใน	น.	สวนที่อยู่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา ตั้งแต่ ถนนบุรี กรุงเทพฯ ธนบุรี จนถึงพระประแดง เป็นคำในวลีเก่าว่า “สวนในบางกอก สวนนอกบางช้าง” ทั้งนี้สวนในยังแบ่งออกตามแนวพื้นที่เป็น บางบน และ บางล่าง ด้วย
สวนสมรม	น.	สวนสมรม หรือสมลม เป็นคำภาษาถิ่นใต้ หมายถึง สวนขนาดเล็ก ที่ปลูกไม้ผลหลายชนิดไว้ปะปนกัน ไม่แยกแปลงแยกชนิด อาศัยธรรมชาติให้เกื้อกูลกันเอง ไม้ผลแต่ละชนิดออกผลไม่พร้อมกัน ทำให้เจ้าของสวนสามารถจำหน่ายผลผลิตได้ตลอดปี ในสวนสมรมมีผลไม้ชนิดต่างๆ เช่น ทุเรียน มังคุด ลำสาดี จำปาตะ พริก สะตอ ลูกเนียง ฯลฯ
สอนเป็น	ก.	การไม่ปล่อยให้ต้นไม้ติดผลในช่วง 2-3 ปีแรก เพื่อให้กิ่งสมบูรณ์เต็มที่ก่อน เช่น ทุเรียนสาวต้นนี้ต้องสอนเป็นก่อนอีก 2-3 ปี
สะท้านหนาว	น.	อาการที่ใบทุเรียนแห้งเกรียมคล้ายแดดเผา แต่เป็นทั้งต้นไม่ใช่เฉพาะด้านทิศตะวันตก
สาว	ว.	ต้นทุเรียนที่เจริญเต็มที่ มีอายุราว 2-3 ปี ออกดอก ติดผลได้แต่ให้ผลจำนวนน้อย และชาวสวนมักไม่ปล่อยให้ติดผล เพราะจะทำให้ต้นโทรมเร็ว เช่น ทุเรียนต้นนี้ยังเป็นทุเรียนสาวต้องสอนเป็นก่อน
สีการะเกด	น.	คำเรียกชื่อสีเหลืองอ่อนคล้ายสีดอกการะเกด.
สีขมิ้น	น.	คำเรียกชื่อสี ใช้เรียกสีเนื้อผลซึ่งมีสีเหลืองสดออกส้มคล้ายสีเนื้อเหง้าขมิ้น
สีจันทน์อ่อน	น.	คำเรียกชื่อสีเหลืองอ่อนคล้ายสีผลจันทน์ ใช้เรียกสีเนื้อผลทุเรียน เช่น พันธุ์ก้านยาวทรงหวดมีเนื้อสีจันทน์อ่อน. สีลูกจันทน์ ก็ว่า.
สีลูกจันทน์	น.	ดู สีจันทน์อ่อน.
สีจำปา	ว.	คำเรียกชื่อสีเหลืองสดออกส้มคล้ายสีดอกจำปา ใช้เรียกสีเนื้อผลซึ่งถือว่าเข้มสวย
สีนวล	ว.	คำเรียกชื่อสีขาวออกเหลืองอ่อน เช่น ทุเรียนพันธุ์หมอนทองมีเนื้อผลสีนวล

สีนาก	ว. คำเรียกชื่อสีออกชมพูส้ม คล้ายสีโลหะที่เรียกว่านาก อาจใช้เรียกสีเปลือกผลสีเนื้อผล หรือ สีใบด้านล่าง
สีลาน	ว. คำเรียกชื่อสี ใช้เรียกสีเนื้อผลซึ่งมีสีน้ำตาลอ่อนคล้ายสีใบลานเมื่อแห้ง
สีหมอก	ว. คำเรียกชื่อสีเทา เช่น ทุเรียนพันธุ์หมอนทอง เมื่อแก่ได้ที่พร้อมเก็บ ที่ขั้วจะมีสีหมอกจับ
เสริมราก	ก. ทาบกิ่งต้นพันธุ์กับต้นตอ เชื่อว่าจะช่วยให้ต้นพันธุ์ได้รับอาหารมากขึ้นจากรากของต้นตอและทำให้ต้นแข็งแรงขึ้น
ไส้	น. แกน (axis) ใช้เรียกแกนผล เช่น ไส้หนา หมายถึงแกนผลใหญ่; แกนของกิ่ง เช่น กิ่งที่ใช้เสียบยอดต้องเป็นกิ่งเล็กที่ยังไม่มีไส้
ไส้ซึม	ว. อาการที่แกนผลฉ่ำน้ำ เนื้อและ มักเกิดกับทุเรียนบางพันธุ์เช่นกลุ่มพันธุ์สงวและทองย้อย โดยเฉพาะเมื่อโดนฝนมาก หรืออยู่กับพื้นดินแฉะ และอาจเกิดเมื่อมีการเต่าเผา เพราะน้ำสามารถซึมเข้าภายในผล ผ่านทางแผลเต่าเผา

ห

หนาม

- น. [(durian) spine] ส่วนแหลมที่อยู่บนเปลือกของผลทุเรียน เกิดจากเนื้อเยื่อส่วนผนังผล (pericarp) มีหลายรูปทรง เชื่อว่าสามารถใช้จำแนกกลุ่มพันธุ์ได้ เช่น ผลของทุเรียนพันธุ์กบตาขำ มีหนามยาว แหลมคม ส่วนกลุ่มพันธุ์กระดุม มีหนามเล็ก สั้น ถี่ (ภาพล่างซ้ายและขวา ตามลำดับ-มองจากข้าง)



หนามไหม้

- น. ใช้เรียกหนามที่ปลายแห้งเปลี่ยนเป็นสีน้ำตาล แสดงว่าผลแก่จัด

หมอน

- น. ชื่อเรียกกลุ่มพันธุ์ทุเรียนที่มีกมีผลสวย รูปทรงกระบอก พูใหญ่เท่า ๆ กัน ลักษณะคล้ายหมอนขิดสีเหลี่ยม (ภาพบนซ้าย) พันธุ์ดั้งเดิม คือหมอน (เขียว) ต่อมาพันธุ์ที่มีลักษณะดีกว่า เปลือกและเนื้อผลสีเหลืองสวยกว่า เรียกว่าหมอนทอง (ภาพบนขวา)

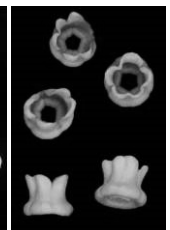
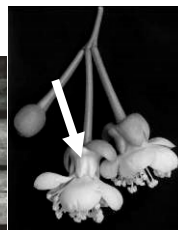


หม้อคนน

- น. หม้อตาล, หม้อทะนน ก็เรียก.

หม้อตาล

- น. ภาชนะสำหรับใส่น้ำตาลโตนด ทำด้วยดินเผา ปากกลม ก้นเป็นกระเปาะ; กลีบเลี้ยง (calyx) ของทุเรียนซึ่งมีรูปร่างคล้ายหม้อตาล คือมีกลีบเชื่อมติดกันเป็นวง



กันเป็นกระเปาะ ปลายแยกเป็น 5 กลีบ สีขาวนวลถึงสีจำปา ร่วงหลังจากดอกบาน และใช้ทำอาหาร เช่น ขนมจีบได้. หม้อทะนน หรือหม้อคะนน ก็เรียก.

หม้อทะนน น. หม้อดินขนาดใหญ่ มีขีดเป็นรอยโดยรอบ สำหรับใส่น้ำ น้ำตาลโตนด เป็นต้น ชาวสวนอาจใช้หม้อทะนนที่ร้าวหรือเจาะรู เป็นภาชนะรองรับต้นกล้าทุเรียนวางบนค้อน เพื่อป้องกันไม่ให้ต้นทุเรียนยุบลงไปพร้อมกับโคก. ชาวสวนใช้คำนี้เรียกกลีบเลี้ยงของทุเรียนที่มีรูปร่างคล้ายหม้อ ดู หม้อตาล. หม้อคะนน ก็เรียก.

หมวก น. ดู หม้อตาล.

หมอน น. ชื่อเรียกกลุ่มพันธุ์ทุเรียนที่มีกมิลสสวย รูปทรงกระบอก พูใหญ่เท่า ๆ กัน ลักษณะคล้ายหมอนขีดสีเหลี่ยม พันธุ์ดั้งเดิม คือ หมอน (เขียว) ต่อมา มีพันธุ์ที่มีลักษณะดีกว่า เปลือกและเนื้อผลสีเหลืองสวยกว่า เรียกว่า หมอนทอง

หยี ว. เล็ก ละเอียด สั้น ใช้เรียกหนามผลของทุเรียนบางพันธุ์ เช่น พันธุ์กระดุมว่ามีหนามหยีๆ

หลบพู ก. การที่ผลทุเรียนมีพูหลบ

หลังเปีย ว. เรียกหัวพูที่แข็งดำ เพราะผลทุเรียนเจริญผ่านช่วงฝนแล้ง ดู เต่าเผา

หลุบ ก. ลู่ลงมา ปกลงมา พวกทุเรียนกบกิ่งหลุบ เหยียบไม่อยู่ แต่พวกทุเรียนกระดุมกิ่งกางออก

หวด น. ภาชนะรูปทรงคล้ายกรวย ก้นสอบ ปากผาย ภาคอีสานसानไม้ไผ่เป็นหวด ทรงกระบอก ปากผาย เรียก มวย และภาคใต้เรียก สวด ใช้เรียกทุเรียนกลุ่มพันธุ์ก้านยาวพันธุ์ที่รูปทรงผลสวย ตรงกลางป่อง หัวท้ายเรียวยาว ก้านยาวทรงหวด

หักดาน ก. ควบคุมระดับน้ำในท้องร่องใกล้โคนต้นให้ต่ำกว่าระดับปกติ เพื่อเพิ่มพื้นที่ที่รากสามารถเจริญได้มากขึ้น (เพิ่ม root zone) โดยเฉพาะเมื่อโคกเตี้ย

หัวกำไล ว. (ภาพขวา) ระยะของดอกตูมที่มีอายุราว 40-55 วัน จนกระทั่งดอกบาน มีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางราว 1.5-2.5 ซม. เรียกตามขนาดและรูปร่างของส่วนหัวของกำไลข้อมือหรือข้อเท้า

ดอกตูมระยะหัวกำไล



หัวคอด น. ฐานผล (ด้านใกล้ขั้ว) ที่เรียวยาวไปทางขั้ว

หัวตะโงก น. โคนทางมะพร้าวแห้ง นูนแข็ง แผ่กว้างออกมีลักษณะคล้ายหัว ใช้เผาทำ ถ่านเคี่ยวน้ำตาลหรือเผาหม้อ หรือใช้ค้ำกึ่ง โดยใช้ส่วนโค้งที่โคนรับน้ำหนัก กิ่ง และหันปลายด้านเล็กลงดิน

หัวฝน น. ต้นฤดู ฝน

หัวร่อง น. พื้นที่ปลายร่องสวนด้านที่ใกล้ทางเข้าสวน มักปลูกทุเรียนพันธุ์เบาที่ติดผล มาก เพื่อล่อกระรอก ไม่ให้กระรอกเข้าไปกินทุเรียนราคาแพงที่ต้นอื่นใน ร่อง

หางแย้ น. ใช้เรียก (ดอกที่ร่วงเหลือแต่) เกสรเพศเมีย (pistil) ของดอกทุเรียน ซึ่งติดอยู่บนกิ่ง หรือหมายถึงดอก ในระยะที่โรยแล้ว. เข้มกลัด ก็เรียก.



ดอกกระยะหางแย้

ห่าม ว. จวนสุก (late mature green)

ห้าว ว. แข็ง ใช้กับเนื้อทุเรียนที่เคี้ยวแล้วดังกรุบๆ ถือว่าด้อยคุณภาพ เช่น ทุเรียน ที่เกิดอาการ*เต่าเผา* จะมีเนื้อห้าว และชาวสวนหลายท่านพูดตรงกันว่า ทุเรียนพันธุ์*ก้านยาว*ต้องตัด*ดำนิน* ถ้าแก้จัดเนื้อจะห้าว

หู (ใบ) น. ฐานใบ (leaf base) เช่น ทุเรียนพันธุ์ชะนีใบเล็กมีหูดำ

เหยียดตีนหนู น. ระยะที่*ตาดอก*เจริญจากระยะ*ไข่ปลา* มาได้ราว 7-10 วัน มีลักษณะเป็นตุ่ม ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางราว 0.7-1 ซม. เปรียบได้กับขนาดตีนหนู และใช้ เวลาอีกราว 10 วันจะเข้าสู่ระยะ*ลูก กระดุม*. ตีนหนู ก็เรียก.



ดอกตูมระยะเหยียดตีนหนู

อ

องคุลี	น. นิ้วมือ. ชื่อมาตรวัดแต่โบราณ ยาวเท่ากับข้อปลายของนิ้วกลาง. ชาวสวนจะเก็บผลทุเรียนพันธุ์ก้านยาวเมื่อมีกระโปกที่ขั้วสูงจากผลขึ้นไปประมาณ 1 องคุลี
อีลือกปোকแป็ก	ว. ใช้บรรยายลักษณะผลทุเรียนที่เปรี้ยวๆ บูดๆ เปื้อนน้ำเปื้อนหลัง เช่น กบชายน้ำมีผลอีลือกปোকแป็ก ใช้แบบเดียวกับ แป้ว.
อีล่า	น. ชื่อเรียกพันธุ์ผลไม้ที่ให้ผลช้ากว่าพันธุ์อื่น เช่น ทุเรียนอีล่า กระท้อนอีล่า
อีหนัก	น. ดู อีล่า.
เอี้ยว	ว. ดู แป้ว
แอ้ว	ว. ดู แป้ว
โอบ	ว. ลักษณะของผลทุเรียนที่มีพูหนาเท่าๆ กัน เช่น ทุเรียนพันธุ์หมอนทองมีผลโอบ พูล่ง ก็ว่า.

บรรณานุกรม

- กรมวิชาการเกษตร. (ม.ป.ป.). เทคโนโลยีเฉพาะพื้นที่ ฐานความรู้ด้านพืช. วันที่ค้นข้อมูล 2 พฤษภาคม 2555, เว็บไซต์: http://203.172.198.146/rice/rice_mix2/tec02.html
- เต็ม สมิตินันท์. (2555). *ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย*. วันที่ค้นข้อมูล มกราคม – ธันวาคม 2557, เว็บไซต์: <http://web3.dnp.go.th/botany/ThaiPlantName/Default.aspx>
- มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, คณะมนุษยศาสตร์. (ม.ป.ป.) *การแต่งกายสมัยรัตนโกสินทร์*. วันที่ค้นข้อมูล 2 พฤษภาคม 2555, เว็บไซต์: <http://www.human.cmu.ac.th/home/hc/ebook/006216/006216-03.pdf>
- ราชบัณฑิตยสถาน. (ม.ป.ป.). *ศัพท์บัญญัติวิชาการ*. วันที่ค้นข้อมูล พฤษภาคม 2554 – 2555, เว็บไซต์: <http://rirs3.royin.go.th/coinages/webcoinage.php>
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*. พิมพ์ครั้งที่ 1, กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์.
- ฤทัยชนก กิตติวิโรตม. (2554). *การตรวจสอบพันธุ์เรียนในจังหวัดนันทบุรี โดยใช้ลักษณะทางสัณฐานวิทยาและเทคนิค Amplified Fragment Length Polymorphism (AFLP)*. วิทยานิพนธ์ วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- วิบูลย์ สีสวรรณ. (2548). *พจนานุกรมหัตถกรรม เครื่องมือเครื่องใช้พื้นบ้าน*. พิมพ์ครั้งที่ 3 ด่านสุทธา. กรุงเทพฯ.
- หน้อย จันทูรี ฤทธา สวัสดิชัย. (2557). วันที่ค้นข้อมูล 10 ธันวาคม 2557, เว็บไซต์: <https://www.youtube.com/watch?v=4EvIwWGzE#t=155>
- Aladdin Treasures. (2011). Jamawars. Retrieved April 19, 2012 from *Aladdin Treasures of Kashmir*, website: <http://www.pashminashawls.ch/index.php?action=produit&id=5&lg=fr>
- Ahmad Fuad Morad. (2014). Retrieved December 1, 2014 from website: <http://www.flickr.com/photos/adaduitokla/13358811844/>
- Azam-Ali, S. H. & Judge, E. C. (2004). Small-scale cashew nut processing. Retrieved April 23, 2012 from website: http://www.fao.org/inpho_archive/content/documents/vlibrary/ac306e/ac306e03.htm
- GlobinMed. (2010-2014). Retrieved December 15, 2014 from website: http://www.globinmed.com/index.php?option=com_content&view=article&id=100742:durio-graveolens-becc&catid=8&Itemid=113
- Smile FARM Group (2014). Retrieved January - December 2014 from website: <https://www.facebook.com/pages/Smile-FARM-Group/127264460655911>
- Year of the Durian. (2014). Retrieved December 5-15, 2014 from website: <http://www.yearofthedurian.com/2013/05/durio-mansoni.html#.VKO4jNKsWwI>